

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ГРОМАДЯН УКРАЇНИ БРАТИ УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ СПРАВАМИ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Гриценко Інна Валентинівна,
студент-спеціаліст юридичного факультету

Ключові слова: політичні права громадян, управління державними справами, вибори, референдум

Одним із основоположних політичних прав громадян України є право брати участь в управлінні державними справами. Воно закріплено у ст. 38 Конституції України, яка встановлює, що громадяни України мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування [6].

Право громадян в управлінні державними справами визнається узагальненим конституційним правом, інтегруючим інші політичні права та свободи, і визначається як гарантована громадянам України можливість безпосередньо і через своїх представників здійснювати всю повноту влади [5, с.265].

Слід констатувати, що, як у вітчизняних, так і зарубіжних вчених, нема єдності у визначенні його структурного складу, хоча у цьому питанні вони в основному орієнтуються на зміст статей конституцій, що безпосередньо закріплюють дане право. Так, Н.Я. Мяловицька, А.М. Колодій та А.Ю. Олійник вказують, що його конкретний зміст складають ті права, що передбачені ст. 38 Конституції України [5, с.265; 9, с. 193]. М.І. Малишко крім цих прав допускає наявність й інших [4, с.135]. На думку В.В. Копейчикова право брати участь в управлінні державними справами потребує розширеного тлумачення, оскільки воно передбачає також участь громадян у формуванні та діяльності деяких громадських структур, наприклад, органів місцевого самоврядування. Одним із різновидів здійснення цього конституційного права є також перебування на державній службі відповідного профілю [8, с.48]. П.М. Рабінович і М.І. Хавронюк відзначають, що змістом даного права є права, передбачені у ст. 38 Конституції України, але разом з тим до форм участі громадян в управлінні державними справами також відносять місцеве самоврядування і право брати участь у здійсненні правосуддя [10, с.203, 205, 206]. Російські вчені пов'язують його склад з політичними правами, закріпленими у ст. 32 Конституції Російської Федерації [3, с.204; 1, с.211]. Є.А. Лукашева, С.А. Авак'ян і Л.М. Колодкін зазначають, що право на участь в управлінні справами держави в ряді демократичних конституцій (наприклад, Іспанії, Російської Федерації, Монголії, Словаччини, Узбекистану) – узагальнена назва комплексу політичних прав і свобод, що включає право обирати та обиратися в органи державної влади і місцевого самоврядування, право участі у референдумі, право на рівний доступ до державної служби і право на участь у відправленні правосуддя [11, с.153; 7, с.747]. Схожу позицію відносно загального характеру досліджуваного права висловлює М.В. Баглай, але, на відміну від вищеназваних науковців, він ширше розуміє його структуру і включає до нього також право громадян звертатися у державні органи і органи місцевого самоврядування [9, с.211]. Окремі автори зводять його зміст лише до участі у виборах і референдумах [12, с.241] або тільки у виборах [2, с.52].

На нашу думку найбільш переконливою є позиція вчених, які до складу конституційного права громадян брати участь в управлінні державними справами відносять: право брати участь у референдумах; право обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право рівного доступу до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування; право брати участь у здійсненні правосуддя. Основними критеріями віднесення їх до складу цього узагальненого права є: 1) визначені

законодавством державні справи: формування шляхом виборів виборних органів держави; прийняття законів та інших загальнозначущих державних рішень на референдумах; формування апарату державних службовців через реалізацію права доступу до державної служби; здійснення правосуддя; 2) безпосередня участь громадян у вирішенні цих державних справ, де прояв їх волі є особистим і вирішальним. Такий підхід повністю відповідає принципу участі народу України у здійсненні народовладдя.

Наведене переконливо доводить, що однією з ознак права, що досліджується, є його узагальнений, комплексний характер. Разом з тим, аналіз конструкції ст. 38 Конституції України дає підстави для висновку, що право громадян брати участь в управлінні державними справами зазначено не як загальне, комплексне право, а як самостійне і рівнозначне іншим зазначеним в ній правам: брати участь у всеукраїнському і місцевих референдумах; обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (у тексті статті вони розділені комами).

Таким чином, право громадян брати участь в управлінні державними справами є за своєю структурою складним, є усі підстави для визнання його самостійним конституційно-правовим інститутом в системі політичних прав громадян України як функціонально відокремленої, взаємопов'язаної і взаємообумовленої сукупності правових норм, що регулюють однорідні суспільні відносини у сфері здійснення належної народу влади шляхом реалізації кожним громадянином свого права участі у виборах, референдумах, рівного доступу до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, участі у відправленні правосуддя.

Література:

1. Баглай В.В. Конституционное право Российской Федерации. Учебник для юридических вузов и факультетов. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – 752 с.
2. Коваленко А.И. Конституционное право Российской Федерации. – М.: Артания, 1995. – 192 с.
3. Козлова Е. И., Кутафин О.Е. Конституционное право Российской Федерации: Учебник. – М.: Юристъ, 1995. – 480 с.
4. Конституційне право України /За ред. В.Я. Тація, В.Ф. Погорілка, Ю.М. Тодики. – К.: Український центр правничих студій, 1999. – 376 с.
5. Конституційне право України: Підручник /За заг. ред. проф. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2002. – 732 с.
6. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 80 с.
7. Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – 784 с.
8. Основи конституційного права України / За ред. акад. АпрН України, проф. Копейчикова В.В. – К.: Юрінком, 1997. – 208 с.
9. Права человека. Учебник для вузов. Отв. ред. – член- корр. РАН, докт. юрид. наук Е.А. Лукашева. – М.: Издат. группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 573 с.
10. Рабінович П.М., Хавронюк М.І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.
11. Чиркин В.Е. Конституционное право: Россия и зарубежный опыт. – М.: Издательство «Зерцало», 1998. – 448 с.
12. Чудаков М.Ф. М.Ф. Конституционное государственное право зарубежных стран. – МН.: «Харвест», 1998. – 784 с.

Науковий керівник: : доцент кафедри конституційного, муніципального і міжнародного права юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, к.ю.н, Мірошніченко Юрій Романович.